

BERNADOTTERNA PÅ SVERIGES TRON

En monarki av gediget slag, får man nog påstå att gamla Svea Rike är! Det vedertagna systemet med olika ätter på tronen, får väl påstås härstamma från Gustav Vasas dagar. När han tillträdde som regent skrevs 1523. Därefter satt Vasa-ätten på tronen till Drottning Kristinas avgång 1654. Så kom Pfaltziska ätten, Holstein-Gottorpska ätten. När Gustav II:s bror Karl XIII dog 1818 upphörde också denna ätteföljd. Men hur många vet, att det egentligen är en tillfällighet att Bernadotteska ätten i dag och sedan 1818 regerar i Sverige?

"Kristi Himmelfärdsdag, som var den 31 maj, kom Kronprinsens handsekreterare, expeditionssekreteraren Kullberg till mig vid pass klockan 10 förmiddagen, just då jag ämnade gå ut", berättade statsministern för utrikesärenden, greve Lars von Engeström.

"Han såg bestört ut. Vad fattas? frågade jag; 'är ni sjuk?'"

— Nej, men jag har fått oangestnämna tidningar.

— Vad då?

— Kronprinsen är sjuk.

— Har han feber?

— Säg ut!

— Han är död!

Karl August som svensk tronföljare 1810 (målning av Per Krafft på Gripsholm). Sedan Karl XIII efter statskuppen 1809 blivit Sveriges kung, valdes den 18 juli 1809 den danske prinsen Christian August till tronföljare. Men Karl August, som han kallades senare, avled oförväntat i maj månad 1810, annars hade Bernadotterna troligtvis aldrig kommit att bli svenska regenter.

Min bestörtning kan ej beskrivas."

• JEAN BAPTISTE BERNADOTTE

Den dåvarande kronprinsen Karl Augusts plötsliga död på Kvidinge hed i Skåne 28 maj 1810 väckte sann bestörtning och blev upptakten till många dramatiska intermezzon i den svenska historien: Bland annat Fersenska mordet, riksdagen i Örebro och icke minst valet av Svea Rikes nye tronföljare fransmannen Jean Baptiste Bernadotte. Men alla dessa händelser måste ses mot bakgrund av de många olika åsikter och uppfattningar som uppstått under bland annat statskuppen 1809. Också nederlaget i kriget mot Ryssland gjorde sig förstås gällande i de vilda åsiktsbildningarna.

Så här berättar professor Jörgen Weibull i sin 1971 utkomna bok om Bernadotte-ätten:

"Statskuppen år 1809 hade lagt ledningen av Sveriges utrikespolitik i händerna på representanter för den franskoriterade linje i svensk politik som hovkanslern Gustaf af Wetterstedt företrädde.

Dessa försökte också genast förverkliga sina planer och vände sig i detta syfte till Napoleon för att vinna Frankrikes stöd vid de förstående fredsförhandlingarna med Danmark och Ryssland. Napoleon visade sig emellertid inte villig att lämna Sverige vare sig råd eller stöd.

I detta läge kom meddelandet om Karl Augusts plötsliga död den 28 maj 1810. Ett nytt tronföljarval stod för dörren. Tillfället att utnyttja valet av tronföljare för att stärka Sveriges ställning, erbjöd sig ånyo. Frågan om Sveriges ställningstagande och målsättning i den yttre politiken kunde åter upptagas i hela sin vidd."

• MÅNGA BEUNDRADE NAPOLEON

"Den första åtgärd som Lars von Engeström vidtog vid underrättelsen om kronprinsens död, var att sammankalla statsråden till en inofficiell överläggning. Vid detta möte, på eftermiddagen den 31 maj, väcktes förslag om att kungen Karl XIII, skulle skriva till Napoleon och begära hans råd."

Ja, så blev det alltså. I själva verket överlämnades valet av tronföljare till Napoleon. Om än efter protester från bland annat General Georg Adlersparre, som var en gammal vän till kungafamiljen. Han förordade istället kronprins Karl Augusts bror, Fredrik Christian av Augustenborg till efterträdare på Sveriges tron.

Men många av Sveriges yngre officerare och ämbetsmän beundrade Napoleon. Självfallet önskade

man i dessa kretsar hellre, att en av Napoleons marskalkar skulle intaga den svenska tronen. Vi fortsätter citera Weibull:

"Denna uppfattning bildar bakgrunden till det initiativ, som den unge löjtnanten, friherre Carl Otto Mörner tog, när han vände sig till fursten av Ponte Corvo, marskalk Jean Baptiste Bernadotte, med en förfrågan om denne önskade bli vald till Sveriges kronprins.

Så snart Carl Otto Mörner fått reda på kronprins Karl Augusts död, begav han sig från sin förläggning in till Stockholm, där han uppsökte sin blivande sväger, hovkanslern Gustaf af Wetterstedt. På dennes rekommendation erhöll Mörner uppdraget att resa som kurir till Paris.

Carl Johan, som kronprins i svensk generalsuniform. Målning från 1810 av Francois Gerard. Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta ger i sin dagbok en målande bild av Carl XIV Johan, vid hans ankomst till Stockholm 1810:

"Kronprinsen ser mycket bra ut, är lång, välväxt och har så ädel och majestätisk hållning, att han ser ut att vara född till sin nuvarande ställning. Han har svart hår, sydländsk hy och vackra mörka ögon. Hans uppsyn är mild och vänlig.

Sedan depescherna överlämnats, uppsökte Mörner i Paris marskalk Bernadotte och uppmanade honom att uppträda som kandidat vid valet av svensk tronföljare. Mörner förespeglade honom starkt stöd i riksdagen."

"Frågan ställer sig: varför just Bernadotte?"

Svaret är, att dels var Napoleons bröder redan engagerade på andra håll, dels var Bernadotte den bland svenska officerare mest kände av Napoleons marskalkar."

Jean Baptiste lät lite för kontinentalt. Ganska snart fick han istället heta Carl Johan — med tanke på tronföljden blev det alltså Carl XIV Johan. Som nybliven svensk kung intresserade han sig visserligen mycket för de olika svenska förhållandena, däremot lärde han sig aldrig svenska språket riktigt. Han tycks ha medfört vissa bohemiska fasoner. Professor Weibull berättar:

"Hans personliga vanor började med åren anta former, som starkt påminner om de franska kungarna Ludvig XIV och Ludvig XV.

Carl Johan började sin dag först vid 11-tiden, men låg därefter kvar 2—3 timmar i sängen. I sin sängkammare mottog han sina ämbetsmän och expedierade från sängen sina order. Vid 1-tiden steg han upp men tillbringade därefter gärna några timmar vid toalettbordet, där han bl.a. brukade åhöra statssekreterarnas föredragningar. Först vid 3-tiden, efter att ha druckit buljong och rödvin, uppenbarade han sig t.ex. i konseljen.

Kvällarna blev normalt sena, ofta i form av "kammarspisning" med några få utvalda gäster.

Under vintermånaderna lämnade Carl Johan under äldre dagar

sällan sina rum, vanligen uppehöll han sig i sängkammaren och en angränsande salong. Temperaturen i dessa båda rum hölls hög för att skydda kungens hälsa. Varje kväll vidtogs dessutom omfattande säkerhetsåtgärder för att trygga hans liv."

• OSCAR I OCH "PRIN-SARNA AV LAPPLAND"

Ja, åren gick och den 8 mars 1844 slutade den äldste Bernadotten, Carl XIV Johan sina da'r. Efterträdare på tronen skulle hans son, Oscar I, bli. Denne var inte mer än 23 år fyllda, men hade ändå en klar blick vad gällde det stora ansvar som väntade honom.

Precis som vår "gamle" kung, Gustav VI Adolf, hyste Oscar I ett påtagligt intresse för vetenskapen, helst då kemi, litteratur, konst och musik.

Under hans ungdom var det dock musiken som tog mest av hans tid. Det berättar att han som ung ofta framträdde, med sin vackra stämma, både inom familjekretsen och vid olika skådespel som anordnades både vid hovet och på andra ställen. Weibull berättar:

"Kronprins Oscar själv intresserade sig förutom för musiken speciellt för teatern. I dessa kretsar, där han gärna sökte sina vänner, träffade han den intelligentia och vackra skådespelerskan Emilie Högquist. I hennes hem på Gustav Adolfs torg samlades kretsen kring kronprinsen. Hans förhållande till den kända och uppburna skådespelerskan var snart en offentlig hemlighet.

Med Emilie Högquist hade han två söner, födde 1839 och 1840, som hon själv gärna kallade de två "prinsarna av Lappland".

Oscar I har beskyllts för att under sin regeringstid mest ha ägnat sig åt nöjen och festligheter. Ändå är det så, att han faktiskt slogs för vissa förändringar.

Den mest revolutionerande omtanken om Svea Rike, som Oscar I drev, handlade om undervisningen. Som läget varit dittills, hade undervisningen mest bedrivits av prästen i varje församling. Dåvarande Kronprinsens Oscars initiativ ledde till tillkomsten av den allmänna folkskolan 1842. Den innebar skolplikt för alla svenska barn.

• DÄLIG HÄLSA HELA LIVET

Andra frågor som Oscar I ägnade sig åt att förbättra var bland annat fattigvården, som vid den tiden var ett stort problem i vårt land. Även fängelserna och fängvården intresserade honom mycket.

I en bok "Om straff och straffanstalter" skildrar kung Oscar själv 1840 de vanärande offentliga straffen. Han förespråkade ett cellsystem och var en av de första som pläderade för en verklig fängvård, istället för renodlade bestraffningar. Den här boken utkom senare i översättning på både norska, tyska, engelska, franska, holländska och italienska. Kung Oscar I kom på så sätt att medverka till reformer inom straffrätt och fängvård långt utanför Sveriges gränser.

Oscar I hade aldrig varit fysiskt stark. Redan när han var ung oroade sig människor i hans omgivning för hans tillstånd. Han var liten till växten och mycket klen. Den nya kungättens framtid var dock beroende av den unge prinsen. Han var ju ensam tronföljare.

Den dåliga hälsan följde Oscar i hela livet. 1856 försämrades hans

ÖRESTADS INDUSTRIBEVAKNING

- ★Bevakning
- ★Larmutryckning
- ★Åtgärdsservice
- ★Uthyrning av larm för tillfälligt skydd

JOURTELEFON 040-93 12 70

BILTELEFON 010-40 56 30

Malmö VVS
Roy & Stefan
Tel 040-98 12 77

ÖRESTADS
JOUR
GRUPP

Läns-Låssmeden AB
Tel 040-11 33 11

ELSPECIALISTEN
Tel 040-92 13 25

ÖRESTADS INDUSTRIBEVAKNING
040-93 12 70

Stenxegatan 21 N, 213 76 Malmö
FÖRETAGEN MED RESURSERNA
Telefon dygnet runt — 040-93 12 70

Carl XV till häst, målning av C.F. Kiörboe 1860 (Nationalmuseum).
Carl XV var en skicklig ryttare, som gärna visade sig till häst.

hälsotillstånd radikalt och 1857 drabbades han av förlamningar, troligtvis som följd av en hjärntumör. I september 1857 var det tåmligen klart att han aldrig igen skulle kunna återta regeringen. Hans äldste son inträdde som regent. Två år senare, i juli 1859, avled Oscar I, då 60 år gammal.

• CARL XV — EN "FRISK FLÄKT"

Han var ung, Carl XV, när han efterträdde sin far på tronen. Med sina 31 år var han den yngste Bernadotten dittills, som blivit regent. Så uppvisade hans regeringstid också en frisk fläkt av ungdom och verklig entusiasm.

Men det fanns också andra egen-

skaper hos den nye konungen, som gjorde honom så populär. Det militära var hans rätta element. Han hade en fysisk styrka och en otrolig skicklighet som ryttare. Allt detta gjorde det lätt för honom att hävda sig. Därtill hade han ett bestämt uppträdande och en förmåga att fatta snabba beslut. Ett kamratligt och okonventionellt sätt gjorde att han med stor lätthet vann soldaternas hjärtan. Weibull berättar:

"Carl XV var emellertid inte bara en god ryttare och en skicklig officer. Han var också sällsynt charmfull som människa såväl till det yttre som genom sin vänlighet och sitt glada humör, sitt öppna och omedelbara sätt och sina snabba och kvicka repliker.

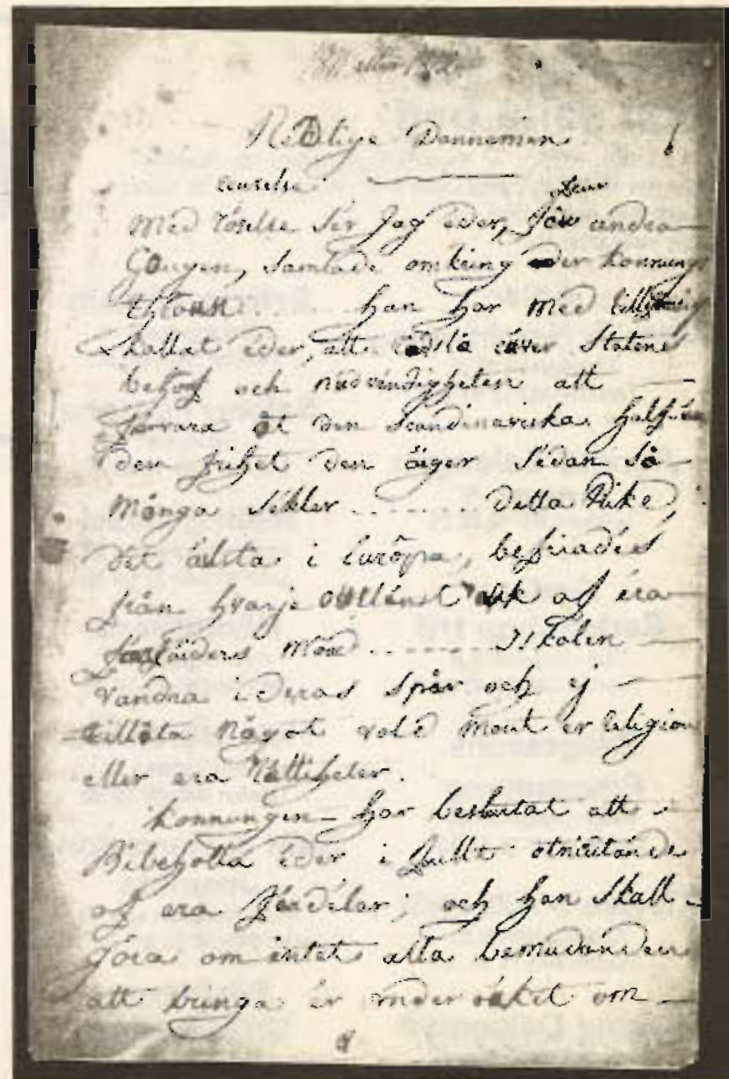
Bernadotterna på tronen är alla mångsidiga och fascinerande personligheter. Oscar I, den förste "svenska" Bernadotten, var en ansvarskännande man med starkt socialt samvete och en framstående politiker. Brodern, Carl XV den populära Kron-Kalle, med sin braskande patriotism och sina amorösa eskapader blev den folkäroaste av Bernadotterna. Oscar II, den mest kungslige av dem, gav namn åt en epok med fosterländsk pompa, företagsamhet och gryende demokrati. Gustav V, den eleganta aristokraten och tennisspelaren var den siste Bernadotten som har spelat någon aktiv politisk roll, men också den som fick se folkväldet definitivt slå igen. Gustav VI Adolf, har på ett föredömligt sätt fyllt de krav som en representant i demokrati kan ha på en kung. I boken "Bernadotterna på Sveriges tron" får vi följa alla de Bernadottska regenterna, från Carl XIV Johan och framåt.

Själv var Carl XV väl medveten om sin charm och drog sig inte för att utnyttja den. Och detta inte minst i sitt umgänge med "det svagare könet".

"Carl XV var, som en västerbottning uttryckte det, bra på fruntimmer. Hans kärlekshistorier var många — även om antalet säkert i hävderna stundom kommit att överdrivas.

Carl XV:s framgångar som fruntimmerskarl bidrog inte minst till hans stora popularitet. Men han var inte bara ståtlig till utseendet och folklig till sättet, han hade också rykte om sig att vare en slagfärdig herre. Historierna är många!"

"FELIX"

Carl XIV Johan lärde sig aldrig tala svenska och ärendena föredrogs normalt på franska för honom. Vid de tillfällen han var tvungen att hålla tal på svenska sökte man underlätta framförandet för Kronprinsen genom en delvis fransk stavning. Ö har ersatts med eu, å med ou, o med ou, osv. Det här konceptet är skrivet inför Carl Johans tal på svenska till bondeståndet vid riksdagen i Örebro 1812. Man ser hur den förenklade stavningen lagts in i texten!

En olycka händer så fort.

SPEED OFF!

